educació

Guia per a famílies d'infants i joves amb altes capacitats intel·lectuals

Generalitat de Catalunya
Departament d'Educació

WWW
237
-93
TEXT

4 Presentació

6 A Les altes capacitats intel·lectuals

8 B Com ajudar els infants i joves amb altes capacitats

11 C La identificació de les altes capacitats

12 D L'escolarització

14 E Activitats fora de l'entorn escolar

16 F Orientació i suport per als infants i per a les famílies

18 G Per saber-ne més

Presentació

El desenvolupament de les capacitats individuals d'infants i joves i la seva integració positiva a l'entorn escolar, familiar i social constitueixen, en la societat actual, dues de les finalitats bàsiques de l'educació. L'atenció a la diversitat de necessitats que té l'alumnat és un objectiu i un repte per als centres educatius i per al sistema mateix.

Els infants i joves amb altes capacitats –com tots els nens i nenes– són diferents entre si, però tenen, en general, més facilitat per aprendre i millor rendiment escolar, atès que processen la informació de manera i amb velocitat diferents i amb creativitat. En alguns casos, però, també poden tenir un rendiment escolar baix i ser etiquetats com a nens i nenes distrets, als quals costa fer amistats o que tenen una baixa autoestima. L'educació inclusiva de l'alumnat facilita la resposta a les seves necessitats educatives en el context escolar ordinari.

En àmbit personal, els infants i joves amb altes capacitats intel·lectuals tenen els interessos i les necessitats propis dels nois i noies de la seva edat i, per tant, han de formar part i participar de l'entorn proper. Tenir cura de la seva educació emocional és fonamental perquè es desenvolupin personalment i social.

Aquesta *Guia per a famílies d'infants i joves amb altes capacitats intel·lectuals* pretén orientar les famílies perquè puguin acompanyar els fills o filles en el seu desenvolupament personal i col·laborar en la resposta a les seves necessitats socials, emocionals i educatives.

Direcció General d'Atenció a la Comunitat Educativa

Les altes capacitats intel·lectuals

Les característiques dels infants i joves amb altes capacitats intel·lectuals depenen de moltes variables –entre les quals té rellevància especial el context– tot i que com a trets més significatius es poden destacar els següents:

- Habilitats cognitives (percepció, raonament, aprenentatge abstracte, agilitat mental, fluïdesa verbal, memòria, concentració i atenció, facilitat per a la comprensió i la generalització...).

- Característiques motivacionals (tenacitat, tendència a gaudir de tasques desafiadores, capacitat per treballar bé sense necessitat d'estímuls o de reforç, alta autoestima, lideratge...).

- Característiques creatives (originalitat en la resolució de situacions i problemes, imaginació, impuls per explorar noves idees, sensibilitat artística...).

Entre els i les alumnes que presenten més potencialitats cognitives a les quals els correspondria per edat es poden diferenciar:

- els infants i joves que tenen un bon nivell en tots els àmbits cognitius i una bona motivació i socialització, a més d'un nivell de creativitat alt i un autoconcepte positiu. Si es manté la seva motivació solen tenir un alt rendiment escolar;

- els infants i joves que tenen un bon nivell en determinades àrees, mentre que en la resta mostren valors normals o fins i tot deficitaris. El rendiment escolar sol ser bo, si bé només sobresurten en aquelles àrees en què tenen més capacitat;

- els infants que en el procés de maduració tenen un ritme de desenvolupament més ràpid, però que la seva capacitat intel·lectual s'equilibra amb la dels companys i companyes quan ha finalitzat aquest procés. És a dir, els infants que accedeixen abans als

recursos intel·lectuals bàsics, però que al final del seu desenvolupament, cap als 13 o 14 anys, no assoleixen ni més ni millors nivells que els companys i companyes de la mateixa edat.

Com més petit és el nen o la nena, més difícil és valorar si realment té altes capacitats.

3 Com ajudar els infants i joves amb altes capacitats

Els nois i les noies amb altes capacitats són diversos i, per tant, cal respondre a les seves necessitats de forma diferenciada. Amb caràcter general, però, es poden considerar rellevants els aspectes següents:

1 Fomentar el desenvolupament de capacitats i interessos sense una pressió o càrrega excessiva

• Propiciar ambients rics en estímuls.

• Ocupar el seu temps lliure amb activitats variades i motivadores.

• Fomentar la seva autonomia i orientar-los en com trobar respostes.

• Compartir interessos (acompanyar-los al cinema, concerts, exposicions, conferències...).

• Donar-los llibertat de pensament i estimular la seva creativitat.

2 Evitar etiquetes i falses expectatives

• Valorar tant les característiques intel·lectuals com les emocionals.

• Acceptar els fills i les filles tal com són i reforçar-ne les potencialitats positives.

• Tenir i transmetre expectatives realistes sobre les seves capacitats.

Potenciar que tinguin una bona imatge pròpia i relacions adequades amb les altres persones

• Demostrar-los el mateix afecte que a la resta de la família i potenciar que les altres persones els acceptin i valorin i que alhora aquests nens i nenes aprenguin a acceptar i valorar les altres persones.

• Promoure la relació amb tot tipus d'infants i joves, en funció dels interessos, grup d'edat, desenvolupament emocional i social, etc., i no només en funció de les capacitats intel·lectuals.

• Afavorir que es desenvolupin i creixin d'una manera equilibrada, potenciant tant els aspectes físics i intel·lectuals com els socioemocionals.

• Fer-los partícips de les responsabilitats i tasques de la llar com qualsevol altre membre de la família.

• Ajudar-los a canalitzar el seu potencial, fomentant actituds d'ajut a les altres persones.

• Facilitar-los espais per compartir idees, dubtes i sentiments.

Com en totes les persones, en infants i joves amb altes capacitats intel·lectuals és important garantir un desenvolupament harmònic entre la part intel·lectual i l'emocional i potenciar un autoconcepte i una autoestima que n'afavoreixin el desenvolupament personal i emocional.

Les diferències entre els nivells del desenvolupament intel·lectual i emocional poden produir dissincronies: en alguns casos, els nens i les nenes amb altes capacitats intel·lectuals es poden comportar com si fossin més grans (participar en converses d'adults i aportar-hi idees) mentre que en altres casos poden tenir reaccions infantils que sorprenen i desorienten.

Com en tots els infants i joves, el que pensen els pares, les mares i les persones adultes que hi conviuen, les actituds que prenen sobre la manera de ser i el que n'esperen influeixen tant en la imatge que tenen de si mateixos com en la forma de relacionar-se amb les altres persones.

Per afavorir-ne el desenvolupament és important escoltar les seves preocupacions, interessos, vivències i sentiments; compartir els progressos, tant acadèmics com d'altres àmbits; confiar-los tasques; ajudar-los a tenir cura de les amistats, etc.

La identificació de les altes capacitats

L'avaluació psicopedagògica contribueix a conèixer les capacitats, les estratègies d'aprenentatge i els interessos de l'alumnat per oferir la resposta educativa més adequada a les seves necessitats.

Quan es valoren les capacitats cal tenir en compte un gran nombre de variables (el potencial intel·lectual, la creativitat, els aprenentatges, la motivació, l'autoconcepte, la sociabilitat, les habilitats comunicatives…), més enllà de criteris exclusivament psicomètrics. Es consideren especialment rellevants:

- els factors no cognitius (interessos, motivació, autoconcepte),
- els factors socials (estil educatiu dels agents que intervenen en l'educació, nivell cultural familiar, clima escolar),
- els factors determinants (intel·ligència, creativitat, competència social),
- el rendiment acadèmic (llengua, matemàtiques, ciències, esports).

Correspon als equips d'assessorament i orientació psicopedagògica (EAP) identificar les necessitats educatives d'infants i joves amb altes capacitats intel·lectuals, tot i que les aportacions de les famílies i del professorat són fonamentals. Els pares i les mares i els educadors i educadores esdevenen —sense cap dubte— una de les fonts més valuoses d'informació, atès que poden apreciar i compartir conductes, interessos i actituds en contextos i perspectives diferents.

La valoració de les altes capacitats ha de formar part d'un procés continu que contribueixi a millorar la comprensió d'infants i joves i orientar progressivament la resposta educativa.

L'escolarització

La Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació, estableix com un dels principis rectors del sistema educatiu l'educació inclusiva de l'alumnat i la cohesió social. Els projectes educatius dels centres han de considerar els elements curriculars, metodològics i organitzatius perquè tot l'alumnat participi en els entorns escolars ordinaris.

En general, l'alumnat amb altes capacitats aprèn a un ritme més ràpid —amb més profunditat i amb més amplitud— temàtiques i projectes que són del seu interès si troba el suport i l'orientació adequats. Cal crear oportunitats d'aprenentatge que li generin compromís, motivació i iniciativa, que li aportin estímuls intel·lectuals i li faciliti l'accés a la informació de manera autònoma i creativa.

Enriquir continguts (afegir continguts al currículum, aprofundir en diversos temes, plantejar activitats més complexes i creatives, facilitar l'accés a recursos addicionals, etc.) i potenciar la col·laboració amb altres companys i companyes són estratègies per millorar la motivació i el rendiment escolar de l'alumnat amb altes capacitats, en les quals cal respectar les condicions naturals de socialització a l'aula ordinària i amb el grup de companys i companyes.

La programació multinivell i el treball cooperatiu, en grups interactius, per racons o per projectes, entre d'altres, poden afavorir el desenvolupament de l'alumnat.

Així mateix cal considerar la realització d'activitats complementàries fora de l'horari escolar (activitats extraescolars, lúdiques o recreatives) que contribueixin al desenvolupament del pensament estratègic, la socialització i la creativitat.

En alguns casos es pot considerar la flexibilitat en la durada dels cursos, cicles o etapes, bé a l'educació infantil, primària o secundària. Però en prendre aquesta decisió cal garantir que l'infant té molt bon desenvolupament emocional, facilitat de relació amb companys i companyes de més edat i possibilitats d'adaptació. Cal tenir en compte que si hi ha una gran diferència entre la seva l'edat i la dels companys i companyes es poden generar dificultats d'integració social o emocional.

Les estratègies educatives no són excloents i es poden utilitzar simultàniament o en diferents moments de l'escolarització.

Les actuacions educatives que es fan en l'àmbit familiar i escolar, en benefici de l'infant o jove, han de ser complementàries i compartides. Per això, és important tenir un contacte fluid entre la família i el tutor o tutora i compartir informació sobre com és dins i fora de l'entorn escolar, quins són els interessos i quines activitats són més convenients que pugui portar a terme.

La fluïdesa en la relació entre la família i el centre educatiu (compartint informació, intercanviant punts de vista i fent actuacions coordinades) afavoreix el desenvolupament equilibrat de l'infant.

Activitats fora de l'entorn escolar

Fora de l'àmbit escolar, hi ha un ampli ventall d'activitats que, en la justa mesura, poden afavorir el desenvolupament d'infants i joves amb altes capacitats:

• Activitats dedicades àmbits concrets: astronomia, natura, fotografia, esport, etc.

• Programes de transició entre l'educació secundària i la universitat. Per exemple, algunes universitats organitzen jornades especials per a alumnat avançat en matemàtiques o ofereixen assessorament per fer el treball de recerca de batxillerat.

• Tallers d'enriquiment d'habilitats personals i socials, de creativitat o bé d'estratègies d'aprenentatge.

• Activitats musicals i artístiques (pintura, escultura, dansa, teatre, aprendre a tocar algun instrument, etc.).

• Activitats culturals (per exemple, visites a museus i exposicions, audicions de música en viu i visites guiades per a l'observació de la natura).

• Aprenentatge d'idiomes.

• Jocs d'estratègia, com ara els escacs.

• Activitats relacionades amb la literatura (clubs de lectura, diaris escolars, blocs...).

• Activitats d'informàtica.

Com els altres infants i joves, els nens i les nenes amb altes capacitats també tenen aficions molt variades, les quals no necessàriament han d'estar relacionades amb les seves capacitats intel·lectuals. A l'hora de prioritzar-les, cal tenir en compte els seus interessos i motivacions, l'equilibri entre l'horari escolar i l'horari d'aquestes activitats.

Hi ha associacions de lleure que organitzen activitats que afavoreixen el desenvolupament emocional i social d'infants i joves.

Orientació i suport per als infants i per a les famílies

1 Serveis educatius

El professorat és qui acull i acompanya a nens i joves en el procés educatiu. El tutor o la tutora és la persona de referència per a l'infant i amb qui habitualment estableix el vincle més significatiu.

Els equips d'assessorament i orientació psicopedagògica (EAP) donen suport als centres educatius i a les famílies per oferir la resposta educativa més adequada a l'alumnat. El tutor o tutora és la persona interlocutora dins del centre educatiu i l'enllaç amb els serveis educatius.

2 Beques i ajuts

El Ministeri d'Educació convoca, anualment, ajuts per a programes específics, complementaris a l'educació reglada, per a l'alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu que s'associa a altes capacitats intel·lectuals.

Per accedir-hi, cal adreçar-se als serveis territorials del Departament d'Educació o consultar el web del Ministeri (*www.educacion.es*).

3 Col·legis professionals

El Col·legi Oficial de Psicòlegs de Catalunya (*www.copc.org*) i el Col·legi de Pedagogs de Catalunya (*www.pedagogs.cat*) ofereixen assessorament a les famílies i als professionals que intervenen en el procés educatiu dels infants.

4 Associacions i fundacions

A Catalunya hi ha un nombre creixent d'associacions formades per famílies, professionals i persones amb altes capacitats intel·lectuals que ofereixen serveis d'informació.

Per saber-ne més

ACEREDA, A. *Niños superdotados.* Madrid: Editorial Piràmide, 2000.

CASTELLÓ, A.; MARTÍNEZ, M. *Alumnat excepcionalment dotat intel·lectualment*. Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya, 1999. (Documents d'Educació Especial; 15).

HUME, M. *Los alumnos intelectualmente bien dotados.* Barcelona: Edebé, 2000.

LÓPEZ ANDRADA, B. [*et al.*] *Alumnos precoces, superdotados y de altas capacidades.* Madrid: CIDE, 2000.

MARTÍNEZ, M. *Pautas de intervención para la colaboración familia-escuela en el alumnado de altas capacidades intelectuales:* IV Jornadas de Respuesta Educativa a las Altas Capacidades [en línia]. Murcia: 23 de mayo de 2008. <http://altascapacidades.murciadiversidad.org/pautas_familias.pdf> [Consulta: 15 de juny 2010].

MARTÍNEZ, M.; GUIRADO, A. *Alumnado con altas capacidades*. Barcelona: Graó, 2010. (Escuela inclusiva. Alumnos distintos pero no diferentes; 2).

MÖNKS, F. J. «Desarrollo socioemocional de los niños superdotados». A: BENITO, Y. (coord.) *Investigación e intervención psicoeducativas en alumnos superdotados*. Salamanca: Ed. Amaru, 1994. p. 139-146.

PÉREZ, L. [*et al.*] *Educar hijos inteligentes.* Madrid: CCS, 2000.

© Generalitat de Catalunya
Departament d'Educació

Edició
Servei de Comunicació i Publicacions

Disseny
Estudi Carme Vives

Il·lustracions
Marta Pau

1a edició
Juny de 2010

Tiratge
5.000 exemplars

Dipòsit legal
B-19.735-10

Impressió
JOMAL, S.A.